

Locuinta Redactorului

si

Cancelari'a Redactoarului

e in

Strat'a trageriorului [Lö-vészutena], Nr. 5.

Scrierile nefrancate nu se voru primi decat numai de la corespondintii regulari ai „Federatiunei.“ Articoli trasmisi si nublicati se voru arde.

FEDERATIUNEA

Diurnal politico, literario, comercial si economicu.

Va esri Mercuri-a, Vineri-a si Dominec'a.

Pest'a, 25. maiu - 1872.

6. iuniu

Triumful partitei natiunale din Croati'a este stralucit si ar' fi fostu completu, daca guvernul n'ar fi recursu la medioclele celle mai condamnabile si revoltatorie, de cari au potutu despune; terrorisare, coruptiune si falsificatiune: armele celor mai ignobili la cari recurgu pururea guvernele celor relle. Omenii silei si ai coruptiunii n'au pututu scote decat numai 25 deputati, precandu partit'a natiunale alese 50 de deputati oppositiunali. Deci proportiunea este 1 : 2. — Unu corresp. allu diuariulu „Wanderer“ face revista de qualificatiune asupr'a alesilor din ambele partite. Neci una singura capacitate — dice Cor. — nu este intre deputatii magyaroni decumva numai famosii Herr voice iu si Vu cete iu (canonicu) nu se voru considera de capacitat — in servitiulu dieului Bachu, — Cetevi o iu, capacitate intru a bell poporulu cu processe urbariali, era Hatiu, capacitate in surugia. Mai de parte, — dice totu Cor. — intre cei magyaroni 15 sunt beamteri. 7. boerenasi de la tiera, 1 singur comerciant, precandu deputatii oppositiunii natiunale sunt din tote clasele societati, si barbati de cei mai intelligenti ai natiunii: 11 advokati si notari publici, 8 proprietari de realitati, 5 comercianti, 4 deregatori, 2 literatori, 6 alti onoratori, 2 agricultori si 1 industriarius.

Apoi cei mai multi dintre ei sunt nume cunoscute si populare in Croati'a. De aici se vede apriatuita in care parte stă poporulu. Resultatulu acestor alegeri au consternat pre guvernamentalii din Zagrab'a si pre cei din Pest'a, insu-si ministerulung. si-au perduto contenintia, ceea ce se vede, pana la evidentia, din limbajulu cellu turbatu allu organelor officiose; „Pesti Napló“ si „Reform'a“ sufla vapaia, „Pester Loyd,“ acestu jesuitu nebotezatu in servitiulu jesuitilor crestini de la guvern, este, ca toti jesuitii mai precautu si prin urmare ce-va si mai moderatu in espressiuni, dar' in fine, dupa ce tiene lectiune deputatilor natiunali Croati, amintia si ellu ca de nu-si voru baga mintea magiara in capulu croaticu, are se-i dascalesca coconulu Lónyay, dandu a se intellege intenitua acestui a da disslove diet'a si de a ordoná noua alegeri de atât'a ori, pana candu odata partit'a natiunale ostenita se va da dupa pérù si va trame in camera totu numai magyaroni de calibrul lui Vacanoviciu, nomen et omen habet. — Noi inse credem, ca D. Lónyay, cu tota silnic'a, ce lu caracterisedia, are atât'a pricepere de nu va recurge incodata la medioclele tocute, prin cari spiritele in Croati'a s'ar intererat si mai multu decat sunt, si resultatulu ar' devetu inca si mai eclatante in contr'a ministeriului din Pest'a.

Diuariulu ultraguvernamental „Reform'a“ din Pest'a dascalesces amaru pre Cosiutu si Tissa pentru cuventului ca acesti a s'ar fi coalisatu cu natiunile nemagiare spre a surpá guvernul si cu ellu d'impreuna constitutiunea magiara. Acestu organu assaltat in orb'a sa essagerata identifica guvernul cu constitutiunea si acésta cu pactul dualisticu din 1867. „Cred D. Tis'a, — dice „Ref.“ — ca este domnu, liberu, potente, „magiaru“, securu, si tare in lumea mare, asié ca si in Debrecinu? unde abie vede pre strate, numai ca de leacu, cete unu vlahu, russu, slovacu si neamtiu apoi spre restornarea deachistiloru, cari sustin pre „centralism“ (sic) din Vienn'a pentru consolidares Austriei (ba, amorsie si perdiarea si prin dualismu. Red.) DD. Tis'a si Irányi s'au aliata cu vlahii, serbii si slovacii, adeca cu natiunali, cari si-a propus de scopu principale allu activitatii loru, d'a surpá acesta constitutiune „magiara“ singurulu scutu de aperare allu sementiei si allu statului „nostru.“ — Asié marii si intelleptii diplomiati de la „Reform'a!“ Dar ore se nu scela guvernul magiartu, ca acesti si assemene cavalleri de istoroiu si Don Quixotti de papricada politica, strica multu, forte multu! prin espectoratiunile loru celle aiuratorie? Seau dora de la ministrul mag. insu-si se inspira acesti nesdravneni

descrecerati? se potre ore ca acesti scrititi se nu vede ca proclamandu pre romani, serbi si slovaci, de inimici ai magiariloru, proclama pre acesti a de inimici ai celloru-a? In cas'a de pre campulu lui Leopoldu cu d'insii! Sean vomu crede ca sunt inspirati, atunci inspiratorii sunt nebuni si vrednici de cas'a smintiloru. Partit'a deachiana, precum este ea asta-di si guvernul ce sustiene ea, retrogradi, centralisti suprematisatori si omeni ai silei, trebue trantiti pentru interesulu patriei si de n'ar succede staruintiloru intrunite a oppositionii magiare si a natiunaliloru, atunci partit'a deachiana insa-si se va cutropi acusi de sine, prin greutatea gressieleloru salte, daca nu se va intorce de timpuriu si nu se va reforma radicalmente.

In camer'a deputatilor senatului imper. de Vienn'a, lucrarile dupa pauza de cateva dille, — se continua meren. S'accepta ca guvernul se substerne propunerea relativ la deschiderea unui creditu pentru Boem'a, nepastuita prin inundatiuni. Mai de parte se va petratá legea pentru introducerea processului penale, — prin care se determina, cari delicti se tienu de competentia juratiloru (curte cu jurati). Dupa proiectu se rezerva juratiloru tote crimele mai grelle, anume pentru cari codicele penale prescrie pedepsa de cellu pucinu cinci anni inchisor, — apoi tote delictele si erimele facute pre callea pressei, cari sunt de natura politica.

Francescu Cosiutu, fisiu betranului agitatoriu si ingenieru la callea ferrata italiana adressa in „Magy-Ujság“ una epistolă deschisa catre alegerii din San-Laurint, cari i-au oferit era

le si rogandu-i a se alega si asta data pre D. Helgi. Totodata da admonitiune deachistiloru, ca se-si venia in fire si se recugece ce felu de sistem spriginescu ei prin voturile loru. „Prussia — dice Franc. Cosiutu, — va trebui se atace la timpul seu pre unguri, ca-ci ungurii sunt actualmente spriginului Austrilei, acellei Austrie care au vrutu se impedece, pre campulu bataliei, consolidarea Germaniei.

Presentia princepelui de corona si a principesei din Itali'a, in metropolea Germaniei, da ocazie la felurite commentarie. Diariile officiose prusse neeci, se intrebuu, care de care, a cantă imni de lauda intru onorea Italiei si a alliantiei prusso-italice, indreptate dupa cum spunu ele, in contra Franției, si in contra Papei, era unele voru se scia, ca si in contra Austriei. — Italianii sunt ageri diplomati, succesele ce au cascigatu Itali'a, sunt oper'a alliantielor, deci alliant'a cu Prussia inca are valoare pentru Itali'a, dar valoarea ei este mai multu defensiva decat offensiva, ca ce in acestu casu sprigirea morale a opiniunii publice i-ar lipsi de siguru. Italianii o sciu acesta. In Prussia precat progressedia militarismulu, pre atat'a regressedia parlamentarismulu si prin urmare valoarea alliantiei prusianesci scade in proportiune in care va perde simpatie Germaniloru insi-si, cellu pucinu aceliloru ce iubescu libertatea mai multu decat gloria deserta a militarismului brutu si crudu.

(D i u a a leg e r i l o r u) este determinata in cele mai multe municipie, asié in cetatile (locuite de romani): Aradu, se va face alegerea deputatului in 18 iuniu; in Ghierla, 20 iuniu; era in comitate: allu Aradului: in 24 iuniu; Cindu: 18 iuniu; Carasius: 19 iuniu; Crasna: 25, 26 iuniu; Temisu: 19 iuniu; Tortalu: 19. iuniu. Ugocea: 1. 2. iuliu; — despre diu'a alegelor in cele latice municipie n'am aflatu inca, dar' vomu publica in data ce vomu ave cunoscinta.

(D'in adunarea de la Versail's.) La desbaterea legii pentru organisarea armatei episcopulu Dupanlop, inca a tientu unu discursu pre interesante, care pre scurtu resumatu este urmatorulu. Episcopulu si-intorce atentiu asupr'a dispusetiunilor relative la voluntarii pre unu anu, cari dispusetiuni dupa elu, ar' fi strictiose

Prețul de Prenumeratune

Pre trei lune . . . 8 R. v.

Pre siese lune . . . 6 "

Pre anul intregu . . . 12 "

Pentru Roman'a:

pre intregu 30 Fr. = 30 Lei n.

" 6 lune = 16 " = 16 "

" 3 " = 8 " = 8 "

Pentru insertiuni:

10 or. de linia, si 30 or. tase'a timbrale pentru fiecare publicatiune separatu. In locușu deschis

20 or. de linia.

Unu exempliaru costa 10 cr.

pentru desvoltarea tenerimei. Oratoriul ar' dor, ca intelliginta, educatiunea, studiile umanitare, cari in Francia de multu s'au neglesu, se nu suffere restringeri prin corintile legii militare; doresce mai departe, ca religiunea se stimeze si in armata, si se nu se perda din vedere, ca pre soldati, dupa tempulu sierbitului, se-i tramita ca pre crestini la votrele loru. La introducerea discursului intre alte, disse:

Prussia are erescerea obligatoria si sierbitulu obligatoriu. Nu acesta o face prim'a natiune a lumii, neci o va face, pre cum audu une-ori dicundu-se. Nu, io i-am vedintu de aprope, ei nu sunt prim'a natiune a lumii. Ei, poto, pentru antaiul cuartu de ora sunt prim'a artilleria, prim'a casarma a lumii, ince nu sunt prim'a natiune. — Mi-a cu nepotenta a considera de nimic'a, spiretul, anim'a, susfetul, caracterulu, bunetatea, fineti'a, generositatea, ca ci acestea facu o natiune de cea antaia a lumii, (forte bine!). Catu pentru mine, o marturisescu, greu me dedau a tota asta dicundu-se, ca invingitorii nostri posedu tote virtutile, (sgomotu) si ca sunt unu popor de modellu, pentru ca prin spese enorme au ajunsu, a face din tier'a loru unu magaziu de arme si castre de campu.

Nu chiaru din aceste trasure asiu poté conosce intre natiunile europene regin'a lumii civilizate. Dara destulu, ei au facutu-o, si noi suntemu constrinsi, a face ca ei. Ea ceteză a crede, ca candu Prussia s'a judecatu pre sine si pre cei-latti la acésta, n'a facutu neci lumi, neci sie-si vre-unu sierbitu; ea, fia in resbellu, fia in conditiunile de pace, a trecutu scopulu? Modulu celu mai tristu a-lu sminti. Eu cuprindu necesitatos si nu o admiru.

Este, pre cum trebue se marturisim, unu progressu straordinariu alu civilisatiunei. Pre Condé cu cei 22000 fecior ai sei la Rocroy lu-admiru; admiru pre primulu consul, care la Marengo cu 26 seu 28,000 barbati a schimbatur facia Europei. — Iată unu altu exempliaru, care este amicul pro o alta natiune, ba, aceea nu o potu. (Emmotiune vederata. Forte bine!) Voltaire in insuflatrea sa pentru Russi'a si Prussia a dissu: „C'est du Nord, aujour'd'hui, que nous vient la lumière.“ Eu neci caudu n'am sentit astfelu si mai cu sema, caundu vediu acestu cugetu, aceste masse immense, aceste soiuri de popora, aceste rande nenumerate, aceste brutalitati, aceste bombardari ale oraselor nedefandate, aceste incendie.... me oprescu, tacu si nu sfersiescu. Vediendu dar', domnii mei, fini oratoriul, tote acestea in giurul meu, vediendu, cum suferiau sute si mii, fara voia mi-venira in minte cuvintele presiedintelui republikei, ca: „Una societate, — in care fi-tare ar' fi soldatu, curundu sar face una societate barbara.“

Unde este persecutiune religiosa, in Romani'a seu in Prussia?

Istoria nu ni areta unu diplomatu mai astutu, decat actualulu ministru de esterne alu Prusse, principele de Bismarck. Neci unu deconiu nu trece si pune la o parte pre unu tempu indelungat doue poteri mari ale Europei.

Dupa ce si-a probatut ascutitulu armelor pre corpulu si in cost'a generosei natiuni francese, vine a exercita violencia asupr'a conscientiei pacinicilor cetateni d'a imperiului germanu.

Cunoscuta ni e legea de instructiune adusa in parlamentul din Berlinu, care e indreptata spre sterpirea catolicilor din Prussia. Eppi din Germania tenu conferintie continue, ca se pota resiste in comunu si cu taria spirituala acestor barbari ai secul. 19.

Bismarck neindestulindu-se ca persecuteza si alunga pre preotii catolici din Prussia mai voitu a si-bate joacu si de capulu bisericii din Roma, anume documti de agentu diplomaticu alu Germaniei pre langa Vaticanu pre principele Hohenlohe, carele, totu-odata si cardinalu alu bisericii romane si asié nu pota portá alte oficie.

Cu ocaziunea acésta n'a observat neci regulile eticei, cari sunt in usu la diplomiati, anume daca e in vacanta agentia cutarei-a poteri, ministrul de esterne mai antaiu intreba la curtea respectiva, ca si va bine primita person'a cutare, cu care voiesce a implini vacanti'a? si numai dupa aceea urmedia denumirea oficiale.

Acuma inse a facutu unu fiasco grosolanu fiindu respinsu trimisulu seu de catre scaunulu din Rom'a; cea ce n'a mai pututu de candu e ministru, precum insu-si spuse in parlamentu, candu propuse totu-odata si stergerea agentiei de pre langa scaunulu din Rom'a, inse neci acésta nu i-sa datu, pentru ca parlamentul votandu sum'a pentru agentia din Rom'a trebu la ordinea dilei.

Acum'a vediendu-si nimicite planurile de către un preot, și-indreptă resbunararea asupră catolicilor din Prusia și provinciile anexasă folosindu-se de tote mediulocle, cari neci moralul necei dreptulu internationalu nu le permittu. Casulu urmatoriu ni poate servi de documentu : „Guvernulu din Prusia a aflat de bine a predă scrisorile aflate la canoniciul Kozmion, care tratează referintele catolicilor din Russia și Polonia către România, guvernului Russiei. Fără indoieala multi voru deveul victime acestei promitudine cordiale, pentru a carei caracterisare nu aflâmu evenimentul aptu. Presiedințele administratiunei de Posen, comitele Königsmarck, si locutentele lui Doulu Wegnen, (?) fure decorati cu orduri rusesti, si că si candu ar voi a drege scandalul cu derisire, totu acestora domui fure tramisă si ordonu lui Stanislau. Asie-dara directoare prussiani primește în semne meritorie originalmente polone, pentru că a predat charthie de acele, cari nu unui polonu i-yoru servă de pasportu în Siberia. Documintele, cari guvernului Russiei, le va considera de acte de acusatiune, nu le-au predat insu si directorii din Posen, cugelul grandiosu fure conceputu probabilmente in capulu marilor ministri ai Prusiei si Duii Königsmark si Wegnen fure decorati priu guvernului lui Alessandru II. numai că servi iscusiti ai acelor-a.“ Comentariu la aceste nu e de lipsa, veri-cine pot vedé, cătă incredere trebuie data diplomatilor din secol. 19 si cătă valoare să se pună pre protestele, cari le redica, buna-ora cum a fostu cu casulu jidovilor din România.

Nu cunoscem respunsulu, care l-a datu ministrii României consulei americanu si celui din Prusia, credemus inse, că a avută atâtă tarla si independintia (?) de spiritu, că să respingă cu demnitate nisces admonitioni nemeritate si neacordate, pentru că observandu-se formele presrise prin legile tierei in pertractarea si judecarea causei jidovilor, cari protaneza besericile crestine, nu pot nimenea să afie aici persecutiune ; era Dui Peixotto i-amu mai recomandă, că, daca Dsa pretiucesce mai multu pre nesce venetici si catiaoi de jidovi,) decâtă legile si pre odatenii cinstiți a unei tiere atunci culega-i in sacu, si-i trimita in Americă, cate e destul de lunga si lata, acolo va află locu pentru ei, unde să nu-i persecute nimene.

F. Grachu.

Clusiu, 15. maiu 1872.

„Acestă e diu'a in carea romanulu patrușu de chiamarea spirelui santu, etc.
A. Muresianu.“

Stimate Dile Redactoru ! Inca in tempulu functiunarii reverendiss. Domnul can. metrop. Ioan Pamfilie, că protop. in acesta cetate, ni-amu fostu indatenatu in totu anulu a serbă cu tota solemnitatea diu'a de astă-di, diu'a de 15/3 maiu 1848.

Si intr'adeveru acesta di, aceste pasce nationali, ar' debu totu sufletulu romanescu să le serbeză in totu loculu pre unde se estinde marea națiune din diei provenitoria, că pre una dă, in carea — dupa cum nemoritoriu poetu ;

) D. Coresp. uita că consu'ele americanu, C. Peixotto, este insu-ai judeau. Red.

Romanul patrușu de chiamarea spiritului santi, si-a senzurat jugulu impusă de paganul, ce n'avă neci legă, neci chiaru Ddieu.“ Si daca betranii si mosii nostri adormiti, numai cu ce-va inainte de anulu mantuirii 1848 aru sei că noi si si nepotii loru amu fostu fericiti unii a vedé cu ochii acesta dă de mantuire, daca dseu, ei s'arn seculă numai pre unu momentu, si aru vedé că acele lanturi ale sierbitoarei secularie, in care atâtă ei, cătu si antecesorii loru au gemuți, sunt rupte si nimicite ; atunci ni-aru dseu : ah, fi si nepoti din tote angajorele patriei romane, onorati dñ'a de 15/3 maiu, că-ci ace'a este diu'a mantuirei voastre!“

Inse ei nu potu face acăsta, era noi ce facem ? Dora ascultămu la viersulu umbrelor unui Barnutiu, unui Andrei Muresianu, a unui Sinilutiu, etc.“ Dora alergămu in diu'a de astă-di in cas'a Domnului spre a ne redică rogatiile noastre la tronulu divinu pentru repausulu celor 40.000 de martiri, cari au sangeratu pră campulu luptei pentru „Ddien si dreptulu mieu“ ? Respusulu la aceste si alte asemenea intrebări, potă din partea altora-a să fie favoriteriu, inse noi romani si inteligiuntă din Clusiu de astă debue să rosim, debuje să ne ascundem, că nu cumva să ni se dñe, că serbandu 15 maiu suutemu națiunalisti, ce'a ce ar' inseamnă după daten'a fratilor magari „demonstratiune etc. Asid, este, „Preoti cu crucea in frunte“ a disu Bardulu națiunie, si astă sa adevărtu si pâna acum ; că-ci cine e adi carele sta, „că stancă 'n munte“ ? Dora intelligentul ? Dora amplioatul, carele fugă de totu ce e nationalu ? si carele nu mai atâtă e nationalistu pâna se vede in vre unu postu si capeta vre-uou osu de rosu ? Aceste omeni după ce s'au vediutu in siea apoi totu nationalismul li e numai pre buze, er' in fapta său facu forte putinu său nu facu nemica. Eu me miru că ce va fi cu noi romani, daca voru merge trebile totu asiid ; totu cu caciulirea, totu cu sfila si temere. Noi să nu ne incumetăm neci a merge la beserică candu preutii nostri facu parastașu pentru unu Barnutiu, Muresianu său pentru cei 40.000 de martiri ! Si cu tote acestea cu dorere debue să marturisescu, că e asiid, de-ora-ce cu ocasiunea dălei de astă-di in beserică din Clusiu, fiindu d. protopopu la Blasius, si celebrându cultulu divinu parentele capelanu, asara de cătăva

d'intre junimes studiosa si de unu domnul betranu si inca unu preutu romanu de la sate n'ai mai potutu vedé neci unu sufletu de omu. Apoi daca te adresezi către cutare cu respectu la acestu indifferentismu, ti-responde, că densulu n'a sciutu. Ah, minunata scusare ! O dă atâtă de santa, atâtă de marea său o scia carturarioru candu cade, precandu ar' debu să fie scrisa cu litere de auru pâna si pre usciorii celei mai misere colibe a bietului tierenu romanu. Totu dar' ce s'a facatul la noi spre radicarea „insemnatăii“ acestei dile e de a se multumii bravei noastre societăți teatrale de diletanti, carea in acesta sera era ni cauș multa placere priu reprezentarea piozelor ; „Maiu“ posturilor“ comeil, in 1 actu de V. Aleșandri.

Inceputul s'a facutu prin declamarea posiei „Barnutiu si națiunea, 15 maiu 1848 de V. Russu“ si esecutata cu multă intușiasmu si tactu de d. Iacobu Muresianu, invetigatorul nostru de la scola confess. gr. cat. Asemenea a declamatu intre acte d. V. Filip stud. de a V. classa, poesi'a-de Dlu Tenu „Seracul.“

D'intre piese „Soldatulu romanu“ a taentu impressione forte placuta a supră publicului, carele cu astă orasimne a constatuit mai din toti fruntașii intelectualii nostri din locu. Ma si din sate mai departate au participat vre-o cătăva preuti si laici.

Junii diletanti si-a jocatul si de astă-data cu mare efectu roțările loru, si en decesebire Dsior'a Maria Centea, — fia-i disu spre landa, ne-a incantat pre toti. Nu potu dice mai pucinu neci despre dd. B. S. Podoba, A. Centea, V. Filipu, G. Bocosiu si Getie, de ora-ce si acesti-a sciura a rapă animele toturor.

Una o spe.

Respusu Dlui Dr. At. Marienescu

in Oravita.

(Urmare)*

B.

Numerandu-se astfelii individualitatile comunitelor (A. aso vedé in suplementu in nr. vii. Red.) generalu, in fruntea sa : carui tribu, ar' fi să urmeze speciașul comună cu poporul seu ;

De rendu in căte unu satu sunt precum penitentie căte 2-5 familie ; acestea apoi după conceptul Romanu ar' fi să se inseamne pre scurtu daca intreco de la 10 individi si pâna la 100 une locuri, asiid : ginte Supuraniloru cu 25 familie ; ginta Fabianiloru, cu 12 familie ; ginta Catoceniloru cu 18 familie ; ginta Marie-niloru ; ginta Pisoniloru, ginta Vulcană ; ginta Cuiritiloru — Cures ; ginta Rufiloru ; ginta Romanesciloru, ginta Poppea, Popa, Popilia mai latita. Acestea inscrise avem onore a le cunoscete tote ; multe in tribul Biboriului ; asiid Curitii — Cures, — Ruffi, Romanescii, etc.

Er' acum să inseamnă bine : pro strabunii nostri i-au lovitu multe valuri crunte, deci multe familie s'au resipit de la unu locu la altul ; de tiranii unu-boieru fugai din Ardélu la Ungaria ; din Moldova in Romania, etc. d'apoi turci, si tatari !!! asiid censorulu respectiv că să fie codicele mai vederatu, după ce si-va inchisă conscriptiunea tribului seu, va să se adune tota familia do acelu-a si nume, rudite nerudit — (neci la strabuni n'au fostu toti constangeni, căti sunt de unu nume : — ale Cornelianii lui Sula, 10,000 cu una lovitura catastrofici in locul celor ucisi in bataliele civili) ; si apoi să le, a rondeze dupa ginti cum am instruitu mai susu.

C.

Cea-lalta parte essentială a Codicelui geneticu va să fie topografica ; multinmita lui Ddieu in astă pavintia să miscă in Romania si pâna acum ; Dlu Frundiescu a bine meritatu degăză cu Dictionariul seu topografic ; dorere, inca nu-lu avem a mana — pentru poporul Romanu — sperămu, dato et concesso, — că, lumeni anumeră cu sala intre Censorii Romaniei.

Unu altu tributu a respunsu Censurii d. V. Aleșandrenu Statistica sa modernă in Europa,

*) Vedi Nrri 48, 49, 50, 52, 54 si 55 ai „Fed.“

apoi către mine, puse mană pre umbrulu meu si dă : „Tu odrasla a viitorului, tu care esti ferice d'a te bucură de bucuria nostra, spune urmasilor nostri, că dreptatea să scoboritu pre pamentu si a frantu catusile tiranilor ; poporul romanu impilat a datu mărci, si scumpu tributu intru rescumperarea libertății ; patru-dieci de mii victime s'au adus la altariul acestui dietie, si noi, totu atâtă la numeru, numai prin sange si focu amu ajunsu a ne inchină la acestu altariu, altariulu libertății. Amu venită a pune juramentul pre memoria sacra a acelor victimă si a declară solemnă inaintea ceriului si a pamentului, că vomu pastră cu scumpete ceea ce ei ni-au cascigatu, că si noi vomu scă mori pentru dreptu si dreptate, pentru libertate. Sacra, pururea sacra va fi inaintea posterității memoria loru, si cei ce o voru profană, resplată meritata si voru capată, cu timbrul tradării se voru timbră. Spune fările acestea si filorui tei, că acesti-a să spuna filorui loru si atunci poporul romanu va trăi si inflori si memoria martirilor sei in veci nu va perî.“

Astfelii mi-verbi betranulu, si o lacrimă din ochiu-i luci precum lucește pre o coprină involta, rouă demanetă. Aduncu osta apoi caruntolu, dar' invecandu in peptu doreres se reculese in data si pasă măretiu spre petra memorabile, unde funtasii Traianidilor conferau impreuna. În acela belliducele, in cunetu aduncito, stă radiematu de petra, Asasente Severul si intrepidul Balintu, Cipariu literatul mare, Siaguna poiticosulu si sincerul Sîulutiu, geniosulu si istetiulu Baritiu, Hodociu tribunulu si Muresianu neobositulu publicistu, toti formau o grupă si vorbiau pre rondu.

Poporul se adunasse si tote parău gata. Pre cine acceptau dura ? Cine mai lipsă ? De nu poteau incepe a se consulta cu poporul totu si a delibera cestiunea mare a santei libertăți ?

Dar' n'avura să accepte, că-ci éta poporul incepe a se miscă si pre bracie aduce fală si mandră sa. Barnutiu jurisconsultulu si Muresianu poetulu se afa in

EGISIORA

Visulu meu in ajunulu dălei de
3/15. maiu 1872.

Eran aproape 10 ore, candu mi luai sera buna de la persoanele stimate si fratișii inibiti, in alu caroru giură am sericea si onoreaza dă me sustină si petrec. Luană mandra pre firmamentulu pacinu strabatutu de mintea omenescă surdica si in liniște mortale spre alu nostru planetu priu ; stelele eclipsitiose si luceferulu de sera schintearu in focu de bucură ; natură totă pareă că se află in preseră unei dile memorabile, in ajunulu unei dile mari si de sacra memoria ; si prin aerul lui si dulce eu mi-indreptai pasii către grandosoul si spălosoul edificiu, care, intre alti vre-o trei mii de muritori, in parte mare Traianidi, mi-destinase si mie unu locu de odihna, una capetă prea-modestu pentru recreare, pentru recaseigarea poterilor slabite si perdeute prin fatigile dălei.

Unu cugetu, o idea de scumpa si sacra memoria me preocupa necontentu ; sciam si sentiam că me aflu in ajunulu acelei dile momentoase, de carea sunt legate atâtă suveniri măreție ale poporului roman : in ajunulu dălei de 3/15. maiu.

Coposulu de valurile cugetelor me aruncă in brațele somnului in liniște si tacere, dar' nu fără a scoce din peptu unu suspicu si o ofare adunca. Unu momentu, si inimă intră in cursulu palpitarii line si regulate, er' cugetele acum libere si neastrinsă sburau preste plajerii si campiole Transsilvaniei, — ale acestei tiere de plangeri si de gele, — percurgeau momentuoșitățile trecutului, se potineau si cu amaritiune privau la situatiunea presintelui, si, fără a se opri aici, se incumetau a strabate si velul nepenetrabilu alu viitorului poporului roman.

O lună romantică, unu campu plinu do efectulu delicioșu, incaitoriu si vificatoriu alu primavarei se intindea inaintea ochilor mei. Auroră purpură se înalță pre calea

si semipiterna si radiele auriului sole se reflectau in picturile cristaline ale ronei matutine ; er' in midilocalu acestui campu intinsu stă in grandetia solemnă o petra, carea cu nerabdare pareă că acceptă pre marsele tribunu alu poporului eliberat d'in catusile impilaterilor fără inima si Ddieu.

Era demanetă dălei de 3/15. maiu 1848 ; era cam-

pulu libertății acestu-a, si eu me grabissem a fi celu d'antă acolo, spre a asiste la acțulu solemnă, la immormentarea funbara a sclaviei si la înalțarea flamurei tricolore a santei libertăți.

Si lanceferii Români, voinici betranii, si juni ageri si făinici, că si undele marii după o grea fortuna, se vedeau in gruppe si tainice liniște venindu. Era o dorerosa bucuria a vedé pre betranii, garboviti sub jugulu sclaviei, cum emulau acum in tactul pasilor si in elasticitatea membrilor cu poterile juno si vigorose, neînfrântă inca de robotă iobagișii. Mare si expresu era contrastul intre increturile feciilor, ravasiulu suferintelor crunte, si intre eclipsirea veselă si viața a ochilor si înalțarea mandra a fructulor fate si senine.

Si in midilocalu multomei dese unu betranu Traianidu, cu perulu si argintulu, si redică vocea sa clara si poternică către tronul omnipotintelui si vorbi astfelii :

„Ddieu parintilor nostri prim lunga si grea ispita ai condus poporul teu romanescu, si spre a scăpa de sclavi'a faraonilor si a-lu aduce la conștiința de sine a trebuitu să-lu scaldă in botezul de sânge si să-lu trece prin sabia si focu ; a trebuitu să-ti areti puterea manei tale, pedepsindu fără indurare si tramitindu in adunculu infernului pre cei ce si-uitara de morte si se crediura asemenea tie. I-ai pedepsit u pre ci după faptele loru, er' pre noi ne-ai invrednicit u a vedé auroră demanetă aici pre campulu libertății. Tu, celu ce conduci totul, condū poporul teu romanescu la limanul fericirii in buna intelegerere, concordia si iubire.“

Astfelii vorbi betranulu măntuiesc si intorcandu-se

strina la romanici (Gratin 1871), cedită la noi cu placere.

Combinarea genetica cu topografica a Codicelui nostru ar fi numai una formalitate; intre cei 10 censori am găsit si unu arondatoriu apriugiu, si pâna atunci premiu: topografia rutinata, va desvali multe, prî multe, buna minte nevoie codrii în tribului Bihorului să numește de veci cu numele imperatului Traianu din secolul alu 3. 4. 5-lea candu cu gotii hotii, bunii dicte Roesler s'or' resipit? Prin desvelirea topografiei va profită multă si filologica; cum am experimentat singură in excursiunile de anu, veră in Aradu, Banatu si apusul Ardéului. Alte expediție: carte vechi italice, dacie, dictionarie; (cu unu filologu iute censori, că amicul Dlui Marienescu cui se inchina Logofetii); tote voru si treb'a consoriloru.

Asi atunci, compilată seria fiindu cea d'antâia tabula censoriala a loru 10 milioane Romanii din Orientu, quasi se va in tabula nesteris, in articulă pre veci elementul latiniu in Cart'a sonciaria a Daciei de ore-candu.

Să fie dura, iubite Dle Marienescu; eu cojuru langa Dvostre de Censore Romanu; si să nu adormă ca u's a, apelez in publicu la stimabilii domini profesori colagi d'in tote gimnasiurile romane ardeleni si ungurene! profesorii manuitori ai istoriografiei naționale! să se impulpe, să studiază cu noi la Censur'a poporului Romanu; că venindu dle mai bune, devinindu Cestiu de ea Censul ui la ordinea dilei, să ne ușa pregătiti; si pâna atunci să ni fia rogatiunea de tote dilele, in toacna că rogatiunea celu mai mare Censoru romanu: ego autem censeo, Populum Romanum censem esse.

(Iuchiatarea va urmă.)

Cum se inaintămu?

Nu este provincia, carea să nu se planga, că nu poiese atâtia invetiatori, de căi ar avea lipsa; in România, in Transsilvania si Ungaria se va iera că nu sunt invetiatori. Si ce inseamna a fi invetiator? ore grea pot fi misiunea unui invetiator?

A te sculă demanetă candu voiesci, a esti la preambulare pâna către noue ore, pentru că in comune de rându nu este orologiu, apoi a luă o carte in mana, a merge in scola, a căti ce-va d'in ea, său a fi bietilor copilasi — cari prindu a cască si de fome, pentru că ei bietii pot de la 5 ore sănt in scola, — de aici si pâna nici va fi pre dupa amedia-dă, si cu acăstă poteti merge acasa, dupa amedia-dă era astie; daca acăstă deregatotă e de totu-usiora, astie me miru că nu sunt invetiatori cu sutele si mîile, in abundantia, superflui; — inse daca cauta la responsabilitatea unui invetiator, carea o detoresce antâi cunoștinței sale de a împlini oficiul, care l'a îmbracat astie dupa cum i dictează aceea; a don'a tinerelorui sărcile, cari sunt concredintă grizei dinsului, astie cătu

midioecu multime, carea cu neastemperu acceptă si cerea să-i veda si să-i auda vorbindu.

Barnutiu jurisconsultulu pre petra se urcă si sgomotul călu mare deodata incetă. Taceră era profunda si liniște mare, si nîmîni de către Blasii d'in departare se audia candu si candu sunetul campaneloru d'in turnul beccoci catedrale. Acum tribenul mare, barbatulu de inima si inteleptiune, si-incepă a sa cuventare. Elu li vorbi Traianidilor, precum nu li-a mai vorbitu nimeni, si prin cuvintele sale storse stroie de lacrimi d'in ochii loru. Elu li vorbi despre — Silvia Vestaliu si gemenii sei, fii ai diecului Marte; despre Serviu Tulliu si constituineea sa; despre celea două-spro-dicee table, basea dreptului romanu, unde se dicea, că poporul — plebea — să fia scutit de usuririle patriciilor si de arbitriul judilor patrici. Mai departe li erau despre luptele plebsitoru romani si despre retragerea loru pre „mentele albu”, do unde negocianu cu patricii ingamăti, numai cu poteriu si eto alu tribunilor loru se reintorsera la România. Trecă apoi la tempulu gloriei străbune si la Traianu divulu, nica se opri si pre largu li spuse Traianidilor cum imperatorulu mare a înstantu sumeti si posta de butaia a dacilor resboinici, cum strinsu apoi colonie d'in tota lumea romana si, facandu podu preste Istru, Dunăriul de josu, i trech in Dacia si i asiedă aici, dar nu că se iobosca si cu a loru sudore se iegrăsi pre ai loru calai, si ca sentinella cultură s'o padiesca, pre barari se iufrene, pamantul să-lu cultive, că tieră să iuhoreasca. Pre roudu apoi sosi la Geliu si Maria, Dragosiu si Radu-Negru, la Mircea bețranulu, Stefanu colu mare si Mihaiu eroului; si nici Stacianu, Maiorul si dascalul Lazaru nu remasera neamintiti, pentru că poporul să scia si cunoscă pre ai sei alteti eroi, pre ai sei luciferi falnici.

Dupa acăstă cuventare pre feciele multime, carea abîm acum se cunosecă pre sine si pre impiutorii sei, poteci veđe imprimata aduncă dorere, posta resbunarii si a dreptei resplatiri. Dar' inteleptul mare cu arte si prudintia sciu să potolesca focul escitat. Elu nu mai voră sange, pentru că

acei-a lu potu binecuvântă, dar' lu potu si blasphemă si inca amară; a treia parentilor, cari cu tota incredere a si-tramtu copilasii la scola, că să se deprindă in cele bune si placute lui Ddiu, a patră națiunei, de ora ce națiunea se compune din individi, si individi se formedia din copii cu incetul, deci sortea națiunel veuitorie se pusa in mană invetiatorilor, de la manuducerea acestor-a depinde binele copilasilor in venitoriu, prin urmare si responsabilitatea inca se forte grea, trebuie să respondă in urma inaintea lui Ddiu, atâtă despre conducea buna, cătu si despre cea rea; daca cugetu mai departe că cartea aceea cu carca intra invetiatorulu si scola, trebuie să fia inteleesa, explicata astie cătă tineră mlăditia să fia petrânza pîna la reranchi de adeverul si necessitatea ei: atunci me miru si tri me miru, că sunt si atâtia invetiatori cătă sunt.

De aici se vede, că missiunea unui invetiatoru se forte subbina, daca si cu responsabilitate mare si că se pota corespunde pre deplinu acestei missiuni, are lipsa de midiu-loce. Midiu-locul celu mai securu d'a ajunge la scopu este: armonia cu poporelli, cu preotulu localu, cu antistătua comunale. Acelu invetiatoru, care dejudecă pre poporenii d'in comună, care i despreutesce, in veci nu va ajunge la scopu, caușa si singura ambitiunea poporului, care de securu va dice: au unu veneticu ne va scote pre noi d'in daten'a nostra cea vechia. S. Pavelu apostoluludice: toturorote m'am facutu numai că să-i potu dobendi; acăsta massima să-o aiba fia-care invetiatoru, cu blandetie si rebdere tote se potu face, unde este voia, fiti intelepti că sierpii si blandi că porumbii dicte rescumperatoriului lumei. Fia-care omu de la natura are ambitiune, si candu i-se ataca acăstă, atunci nu cede.

Armonia si intelegeră imprumutata cu preotulu, fiindu că poporul are mai mare incredere in preotu de cătu in invetiatoru. Daca preotulue iute, atunci invetiatorulu fia blanda, să se cunoesca intr'acolo, că propunerile lui să fia atâtă de-măduose, incătu să convinga pre preotu, că dinsul vorbesce bine, si nu credu să fia unu preota atâtă de reputatiu, cătu să voiesca reulu turmei sale spirituale. D'in tote părțile se audu văzări si numai preotii sunt caușa si la ună si la altă; in multe locuri va fi dreptu, in multe nu va fi dreptu; daca inse activitatea invetiatorului va merge mana in mana cu preotulu, nu se voră audă siovăiture de acelea; preotii trebuie să capaceteze pre invetiatori, cari de-a-rondu sunt tineri, iuti de natura, si invetiatorii se primescă capacitatea, si éca armonia, de care se bucura si angherii in ceriu.

E de lipsa armonia si bună intelegeră si cu antistătua comunale, dela care inse depinde multă rezultatulu bunu alu osteneleloru invetiatorului; una invetiatoru, care debaca, cătu pre facie, cătu pre ascunsu in contră artistice comunale, acelu-a nu pota avea sperare de unu rezultat dorit. Armonia cu intrega comună, numai cu acăstă e in stare invetiatorulu să facă destulu missiunei sale.

Serveasca-mi acăstă numai de introducere, daca scopul meu este cu totul altu. Este scintu si cunoscantu, că ministeriul de culte si instructiune publică are in bugetu o rubrica pentru premiarea celor ce voru instrui adulți, si am cunoscintia, că in multe locuri Dnii invetiatori s'au si

credeă, că in pace si iubire totu reulu se va vindecă. Elu propuse numai si a fostu fericit, că ale lui propunerii tote s'au primitu.

Patru-dieci de mili cu una voce declarara, că națiunea romana, suferana acum si in visitoriu, vră să fia respectata in vechiulu seu pamentu, er' limb'a romanesca, tesaurul seu scumpu, să se introduce si să se vorbesca in camere si scole, in biserice, la officiolate si la tribunale. Si acăstă declarare ei au confirmat-o prin juramentu solemn.

Si era mediul dilei candu maiestrulu mare inchise adunarea; dar' mai inainte d'a se desparti poetulu glorioeu pre petra se urcă si inspirata de musa pre Traianidi i provocă, că acum ori nici-odata să arete la lume, că in vinele loru mai curge unu sange de Romanu. Si intru constatarea rezultatului mare, elu inchiaia dicundu; „De n'a peritu Romanulu, candu oridele barbari... acum nu va mai peri.”

Si dupa acăstă resonetu insufletitoriu si adunea patruinditoriu si dupa horă imbracisariilor fratiesci, multimea adunata se imprască in linisca solemnă si tainice si optiri, Muntenii apucări pre Ternava d'a valle spre ale loru case si ale loru morți; astfelui si campenii si ai Oltului copii, si toti se legau in sperantă dulce a unui visitoriu ferice.

Fortună a trecese si mandrul sare in vestimentu de sorbatoare stralucia in deplina splendore; natură, — pâna acum posomorita si in vestimentu de gele invescuta — vesela surideă si cu placere la fiii sei, la Traianidi priviți cari acum, fară temere de sbirii domneschi, inca in dori de dîi, candu ronduincă cantă si in alu seu cantece se resetiă, esau la lucrulu campelui, la sepatu de cucurudiu si la plivitulu graului.

Alta oră lumea, dreptatea invinsese, si oh! cătu de cu dragu si cu ce placere mare Romanulu lucră pentru sine si famili'a sa.

Dar' aceste scene insufletitorie si pline de marire, pline de vietia si de dulci sperantie disparura indata, si vai! spectacol negru! in ale loru urme, pre ale loru ruine

ocupat cu acăstă instruire, si au ajunsă la rezultatul imbucătorin, pentru că romanul are minte; daca aceea inca e scintă, că ce faci curundu, se strica, ce inveti in graba, si nici; deci, că diliginti'a invetiatorilor, si spesela statului, să nu fia deserte, asiu aveă o modestă proponere, carea, după parerea mea, ar' conduce la scopu.

Acesta proponere ar fi: să ne cunoesca invetiatorulu in contilegere cu preotulu a infinită o societate d'in acei adulti, cari sciu serie si celi ince cari nu sunt casatoriti, să mai precisi, o „tovaresă” d'in acoi tineri, cari nu sunt casatoriti si acăstă, că membri ordinari; de la 15 ani, adeca de candu esu d'in scol'a de repetiție intra in tovarăsia si remanu in ea, că membri ordinari pâna se insora; potu să fia, membri la acăstă ovar-esta si insurati, inse pentru acăstă apoi in statutele tovarăsiei aru veni și deosebitu.

Membri ordinari d'in pusetiune aru trebul să fia fizicare tineru d'in comună, care a trecut de 15 ani, chiaru si servitorii, si candu se inscrie in tovarăsia solvesca o tassa anumita de 20—30 cr. v. a. si candu esse prin casatoria, era atâtă si apoi banii acăstă, precum si unele mulete ce s'ar mai aduasă d'in transgressiunea statutelor s'ar consideră de fondu alu „tovaresiei”, d'in care fondu la serbatori mari aru poté luă căte o sumnită pentru petrecere.

Acăstă firesce numai cu o finetă mare s'ar poté realisă, si ar costă multă osteneala in doi trei ani pâna s'ar dedă tinerimaea. Statutele subscrise de tinerime trebuie intarite de deregatoria civilă, că astie pre remisenti să-i potă omulu si astringe. La o atare tovarăsia s'ar potă proceda unele cărti mai usioare in stilu, d. e. economice, etc. Acăstă tovarăsia se convina in adunari, iernă in tota dumineacă si veră in tota lună odată, spre a se consultă si a-si imparti esperințele in o privinția ori altă. Tovaresia si-alege d'in stânu seu unu jude, unu notariu, cassariu si trei jurati, preste cari este unu presiedinte, care trebuie să fia o notabilitate d'in comună d. e. preotulu, judele communalu, etc.

Propunerea acăstă pre langa energie adeverata s'ar potă, si se potă, realiză si numai atunci ar avea intelelesu instruirea adultilor, scol'a de repetiție si preste totu acol'a, candu tinerulu si-le ar revoca in minte totu-de-ună cele invetiate.

Numai coragi, că tote se potu. Perge pati patientis pariet patientis palmam.

*Teodoru Petrisor
teol. absol. si f. invetiatoru.*

VARIETATI.

„(Dupa conscriptiunea) d'in urme poporatiunea d'in Parisu a scadiu de la 4. sept. 1871 in cca cu o diumatate de millionu.

* * (France) sud-estică inca este amenintată de inundatiune. Fluviul Rhona a esit d'in albi'a sa si amenintă orasul Lionu. Saona a innundat totu teritoriul de pre ambele laturi ale ei. Semenaturele sunt nimicite. Mai multi prefecti anunță enormă crescere a Loirei si a

se inaugura unu tempu de feru si fortia, unu despotismu fatalu, care prin sila si terore scă să amuliesca si in peștu să nabuiesca ori-ce semită să manifesta de dreptate, ori-ce nessuntă său aspirațiune după libertate.

Si daca căte-o data sorele dreptății si alii libertății se mai ivă si pre orizontul poporului român, acăstă nu era decât o amagire, scumpu si amaru platita in urma, căci sierpele amagitoriu, scapandu d'in agonie, s'a metamorfozat in balauru si fini infiicosat, in monsru cu două capete, dualismu numit, care acum dispune de alu noastru sang, de a nostra avere, si afara de acăstă prin uacături violențe, botezata legi, si limb'a vră să ni-o rapescă, de naționalitate, să ne despăia, autonomia tierrei noastre s'omnicesca si cu nostru pamentu strabunu in alu loru să-lu contopescă.

Si nu era de ajunsă acăstă calamitate, unu reu si mai mare vedeam că bantai si grăseza intre fiii deputați si mamei Rome; discordia si orb'a neunire pareă că se acuibasse intre frati de unu sang, intre fiii acelei-a-si mame. Dorerosu aspectu acestu-a; trista ereditate pentru posteritate! Si cautandu scăpare, d'in acăstă penibile stări, o! éta, să da deosebita consolare! Adversarii seculari in ale loru caste cretassera a subjugă si eternu a împedecă pre poporul romanu intru prosperarea si florirea sa, ba ce si mai multu, ei voiau că Romanulu să renunce insu-si la dreptate si pretensionile sale si sclavu să fia in veci, de jefu si de exploatare. Pericolul era mare si lovitură grea, dar' Romanii un'a, cu micu cu mare, strigau cu voce tare: Nici morti nu le vomu dă! Si era-si vedeam pre Romanii săbandu dile de bucuria in hore de veselia.

Facundu-se diu me desceptai si... o! de asiu si visatu in eternu.

Graminiu.

